

Գիտելութիւն

ՀԱՅԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Դպրատնութիւն

Գանձութիւն

Բնականութիւն

Ճարտարութիւն

Մուճ. եւ Բարեկրօն

Նորութիւն

Եւսման քաղաք
Գիտելութիւն

Տեղեկութիւն

Հմայագրութիւն

Հմայագրութիւն

Հմայագրութիւն

Գիտելութիւն

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ ՏՈՒՍՏՈՅԷ

ԱՔՍԻՈՆՈՖ

ԱՍՏՈՒԱԾ ԿԸ ՏԵՄԵՔ ՀԵՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ,

ԲԱՅՑ ԿՄՊԱՍԷ

Թարգմ. Լ. Պ. Գալէմբաշեան

Հասար ձեռնէ 1 Ե.Դ. Բաժանորդագրութիւն 12 քիւր 10 Ե.Դ.

Ստանալու եւ գործակալութեանց համար դիմել Տպ. «Սահակ-Մեարոյ

Ասէն արարս նոր գրեցի մը

891.71
5-80 31

19 NOV 2010

ՊԱՏԱՆԻԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

ՀԱՏՈՐ Թիւ 2

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ ՏՈՂՍՏՈՅԷ

ԱՔՍԻՈՆՈՔ

ԱՍՏՈՒԱԾ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ,

ԲԱՅՑ Կ՛ՍՊԱՍԷ

Թարգմ. Լեւոն Պ. Գալեմեարեան

Հրատարակութիւն «ՍԱՀՍԿ-ՄԵՍՐՈՊ» Տպագրատան

140 71
22559

2328-55

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

ԼԷՈՆ ՏՈԼՍՏՈՅ

(ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻՏԵՐ)

Լսած եմ Կոմս Լեոն Տոլստոյի անունը, եւ գիտեմ թէ ան վերջին դարուն ամենահռչակաւոր գրողներէն մէկն է. անա Բանի մը հակիրճ խօսքեր անոր կեանքի մասին:

Տոլստոյ ծնած է 1828 ին, Ռուսիոյ Թուլա գաղափր: Հարուս ծնողքի զաւակ էր, եւ երիտասարդ նասակին իբր սպայ մասնակցած է իրիմի պատերազմին, ներկայ եղած է Սեւասապոլի պաշարման: Գրել սկսած է փոքր սարիքէն եւ 24 տարեկանին հրատարակած է իր «Մանկութիւն»ը, եւ իրիմի պատերազմի ընթացքին գրած է «Սեւասապոլին Յիշատակներ»ը, որոնք ուշագրութիւն գրաւելով մեծ հռչակ կը հանեն: Յետոյ յաջորդաբար հրատարակած է նշանաւոր վեպեր. — «Պատերազմ եւ Խաղաղութիւն», «Անճառ Կասարիւն», «Կրեյցերեան Սօնաս», «Յարութիւն»ը եւ այլն: Գրած է բազմաթիւ իմաստասիրական եւ կրօնական երկեր, ընկերային տեսութիւններ, յիշատակներ, եւն. որոնք քարգմանուած են բազմաթիւ լեզուներու: Հայերէնի քարգմանուած են «Յարութիւնը»,

«Կրօյցեբեան Սօնաս»,ր, «Աննա Կասարկեն»,ն
եւ այլ երկեր:

Տոլսոյ շատ կանուխեն սկսած է իր կեանս-
քի օրագրութիւնը, իր անձնական տեսակին
մէջ: Կարգով արձանագրած է իր համակրած
եւ հակակրած ամէն բան, իր տխուրեան եւ
գուարբութեան մասին, իր նախընտրած զբա-
ղումները, յուսախաբութիւնները, իր վնիւ-
նները, զգացումները, ծանօթներու խօսակցու-
թիւնները, բնութեցումներն ու ուղեւորութիւն-
ները, մասնակցած հանդեսներէն, այցելած
տղանակներէն առած տպաւորութիւնները,
մէկ խօսքով ամբողջ հաշիւը իր անձին:

Այս օրագրութիւններուն շնորհիւ Տոլսոյ
իր անցեալը կը պատկերացնէ իր առջեւը եւ
վերապրելով գայն՝ իր կեանքի դառնագոյն
օրերուն կը գործածէր զանոնք մաքրելութեան
լաւագոյն օգտին համար:

Ան, իր կենդանութեան, ունեցած հողերն ու
ստացուածքը բաժնեց մուծիկներուն, որոնց
համար գործակցին հայր մ'եղաւ միշտ, եւ
իբր կենդանի օրինակ ապրեցաւ պարզ գեղ-
ջուկի մը կեանքը:

Մեռաւ 1910 թն:

Ա Ք Ս Ի Ո Ն Ո Ֆ

ԱՍՏՈՒԱՏ ԿԸ ՏԵՄԵՆԷ ԶԵՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԲԱՅՑ ԿՍՄԱՍԷ

Վրասիմիր քաղաքին մէջ Իվան Տիմիւ-
րիչ Ա. քախոնոֆ անուն երիտասարդ մը կ'ապ-
րէր: Անձնական երկու խնամք է տուն
մ'ունէր:

Ա. քախոնոֆ չորհալի, խորտեաշ, դան-
դուր մազերով մարդ մըն էր, կատակարան
եւ երգեցողութիւնը սիրող: Երբ տաքա-
րիւն երիտասարդ մ'էր դեռ, ան ըմպելի
չը գործածէր, և երբ շատ խմած ըլլար
խռովարար կը դառնար: Բայց ամուսնանա-
լէ վերջ թողուց ըմպելի գործածելը:

Ամառ մը Ա. քախոնոֆ Նիզնիի Տօնալա-
ձաւը գնաց և մինչ հրամեշտի ողջոյնը
կուսար իր ընտանիքին, կինը ըսաւ իրեն,
«Իվան Տիմիւրիչ, այսօր ճամբայ մի՛ ելլեր-
քու ֆապիգ գէշ երազ մը տեսայ:»

Ա. քախոնոֆ խնդաց, և ըսաւ «Դուն կը

վախնաս թէ երբ ես տօնաւաճառ հասնիմ ,
ինքզինքս զուարճութեան պիտի ստամ :

Կինը պատասխանեց . « Չեմ գիտեր թէ
ինչէ կը վախնամ . ինչ որ գիտեմ սա
է թէ դէշ երազ մը տեսայ : Երազիս մէջ
տուն դարձած էիր և երբ գլխարկդ
հանեցիր մազերդ բոլորովին ձերմկեցեր
էին :

Աքսիոնոֆ ժպտեցաւ : Ատիկա բախտի
նշան մըն է : Ըսաւ . Պիտի տեսնես թէ բոլոր
ապրանքներդ պիտի ծախուին ու քեզի մի
քանի նուէրներ ալ պիտի բերեմ :

Այսպէս մնաք բարով ըսելով իր ընտա-
նիքին ճամբայ կ'ուս :

Երբ Աքսիոնոֆ ճամբու կէսը ըրած էր
արդէն , հանդիպեցաւ ճանչուող վաճառականի
մը , և միասին դիշերուան մը համար իջեաւ
նեցին պանդոկ մը : Թէյ մըն ալ տաին մի-
ատեղ և վերջն ալ , յարակից սենեակներու
մէջ՝ իրենց անկողինները մտան :

Աքսիոնոֆ սովոր չէր ուստուն ուշ ար-
թընալ , և փախաքելով ուռտուան զով օգին
ճամբորդել , նոյնպէս արթնցուց իր կառա-
պանը և պատուիրեց ձիերը պատրաստել :

Քիչ յետոյ , անցնելով պանդոկապետին
խցիկին առջեւէն , վճարեց իր սրարօքը և
շարունակեց ճամբան :

Քսան հինգ քիլոմէթրի չափ ճամբայ

կտրելէ վերջ , կառքը կեցաւ ձիերուն կեր
արուելու համար : Աքսիոնոֆ պանդոկի
անցքին մէջ պահ մը հանգչեցէ վերջ բակը
ելաւ կիթաւը ձեռքը , ու ատքնալու համար
թէյ մը ապսպրելէ ետք , սկսաւ նուագել :

Յանկարծ արծաթեայ զանգակներով և-
րեք ձիերու լծուած կառք մը ներս խափեց
և սպայ մը դուրս ելաւ անկէ երկու հետե-
ւակ զինուորիներով : Մօտեցաւ ան Աքսիո-
նոֆին և սկսաւ հարցուփորձել զայն , հաս-
կընալ ուղելով թէ ո՞վ է , ուրիշ կուգայ
և ո՞ւր կ'երթայ : Աքսիոնոֆ բոլոր հար-
ցումներուն պատասխանելէ վերջ , իր կառ-
քին հարցուց սպային թէ պիտի փախաքէ՞ր
իրեն հետ թէյ մ'տանել : Սպան տակայն , փո-
խանակ շնորհակալութիւն յայտնելու , աւելի
խիստ կը վարուէր Աքսիոնոֆին հետ : Ան
շարունակեց իր հարցումները . « Իշերը ո՞ւր
անցուցիր երէկ , առանձին էիր թէ ուրիշ
վաճառականի մը հետ միատեղ , միւս վաճա-
ռականը տեսա՞ր այս տուեալ , ինչո՞ւ համար
այդչէն առաջ մեկնեցար պանդոկէն : »

Աքսիոնոֆ կը զարմանար թէ ինչու հա-
մար էին ամբողջ այս հարցումները . բայց
պատմեց ինչ որ պատահեցաւ ու հարցուց
թէ ինչու զինք այդքան խոստէն կը հար-
ցուփորձէին , ինչպէս կ'ընեն գող մը կամ
աւագոսի մը : Եւ վերջացուց ան ըսելով թէ

իր անձնական զբաղումներուն համար կը ճամբարդէր և թէ պէտք չկար զինք հարցու-
փորձի ենթարկելու:

Յետոյ ապա ղինուորները իր քով կան-
չելով շարունակեց ըսելով թէ այդ նահան-
գին ոստիկանապետն էր, ու զինք կը հարցա-
քըննէր, որովհետեւ այդ վաճառականը, որուն
հետ Աքսիոնովի գիշերը միասին անցուց ըս-
պաննուած էր: Ուրեմն պէտք էր խուզարկել
իր ունեցածները:

Անհետկէն ներս մտան: Զինուորներն և
ոստիկանապետը սկսան խուզարկել Աքսիո-
նովի բնակը: Յանկարծ ոստիկանապետը դա-
նակ մը դուրս քաշեց ծրարի մը մէջէն, պո-
ռալով, «Որ՞եւն դանակն է այս»:

Աքսիոնովի տեսաւ իր ծրարէն հանուած
արիւնասերկ զանակը ու զարհուրած գիտեց
զայն:

— Այս զանակին վրայ ինչո՞ւ արիւն
կայ:

Աքսիոնովի ջանաց պատասխանել, բայց
հաղիւ այս բաները կրցաւ կմկմալով արտա-
բերել. «Ես—ես չեմ գիտեր— տա իմ չէ»:

Ոստիկանապետը խիստ չեչուով մը կրկ-
նեց «Այս տառաւ վաճառականը իր ան-
կողնին մէջ սպաննուած գտնուեցաւ և դուն
միակ անձն ևս որ կրնաս զայն սպաննած
ըլլալ: Սկսեալը ներսէն կղպուած էր, և

ոչ ոք կար հոն: Ահաւասիկ արիւնասերկ
զանակը քու ծրարիդ մէջէն ելաւ, և թէ
գէմքդ ալ կը մասնէ քեզ: Ըսէ՛ տեսնեմ,
ինչպէս սպաննեցիր զայն և որչա՞փ դրամ
գողցար»:

Աքսիոնովի երգում ըրաւ որ ինք չէր
ընողը. միտին թէյ առնելէ հաք, ալ չէր
տեսած վաճառականը, թէ ինք ութը հա-
զար բուպլիէ աւելի գրամ չունէր, և
այդ զանակը իրենը չէր: Բայց ձայնը մա-
րած ու գոյնը նետած էր, և կը գողդար
երկչոտ կերպով մը, կարծես թէ յանցաւորը
ինքը եղած ըլլար:

Ոստիկանապետը հրամայեց ղինուորնե-
րուն որ կապեն Աքսիոնովի և գնեն զայն
կառքին մէջ: Կապեցին իր երկու ուղե-
քը իրարու և նետեցին զայն կառքին մէջը,
Աքսիոնովի խաչակիքեց ու լացաւ: Ասին
ուսնեցած դրամն ու ապրանքը և ղրկե-
ցին զայն մօտակայ քաղաքը որպէսզի բան-
տարկուի: Իր նկարագրի մոլորն աեղեկու-
թիւններ հարցունեցոյն Վլատիմիրէն: Այդ
քաղաքին բնակիչներէն՝ վաճառականներն
ու անոր գրացիները պատասխանեցին թէ
սկիզբները սովոր էր ըմպելի գործածել և
վասնել իր ժամանակը, բայց անձամբ
լաւ մարդ մըն էր: Դատարարութեան օրը
հասաւ, ամբաստանուած էր որպէս մար-

դատարան Բիազան քաղաքի վաճառականի մը մտնուան պատճառ ըլլալով և քսան հազար բուսլիի գողցած ըլլալուն համար:

Կինը յուսահատած էր և չէր գիտեր թէ ինչի հաւատար: Տակաւին իր զաւակները գեղատի էին, ու մանուկ մըն ալ գեւդիրին էր: Օր մը զանոնք հետը տանելով գնաց այն քաղաքը ուր իր ամուսինը բանտարկուած էր:

Նախ չի թոյլատրեցին որ ամուսինը տեսնէ. սակայն շատ մը խնդրանքներէ վերջ, մեծամեծները արտօնեցին որ կարենայ անոր այցելել: Երբ ան տեսաւ իր ամուսինը բանտարկաւոր հազուադէպ և չգիտնէրու մէջ, բանտարկուած տաղանքներու և ոճրագործներու հետ, գետին ինկաւ և երկար ժամանակ զգայալիկ մնաց: Յետոյ զաւակները տուած, ամուսինին մօտ, գետին նստաւ: Տունէն տեղեկութիւններ տուաւ և իր կարգին հարցուց թէ ի՞նչ էր պատահածը: Ամուսինը ամէն բան պատմեց իրեն, ու յետոյ սկսան խորհրդակցել թէ ի՞նչ կրնային ընել:

— Պէտք է Ձորին աղերսագիր մը գրենք սրպէսդի չի ձգէ որ անմեղ մը այսպէս կորստան դատաւարաւոր:

Կինը պատմեց իրեն թէ ինք աղերսագիր մը գրեց է, բայց չէ ընդունուած:

Աքսիանոֆ չի պատասխանեց. յուսահատած էր:

Յետոյ կինը ըսաւ. «Ի դուր չէր որ երազիս մէջ տեսայ թէ մագերդ ձերմկած էին. Կը յիշե՞ս Այդ օրը պէտք չկար ճամբորդելու: Եւ չոյելով անոր մագերդը, ըսաւ, «Վանքա՛, սիրելիս, ըսէ ճշմարտութիւնը քու կնոջդ. իրապէս դուն չէ՞իր»:

— Դո՛ւն ալ կը կասկածիս, ըսաւ Աքսիանոֆ, ու երեսը ձեռքերուն մէջ տանելով սկսաւ հեծեծել:

Յետոյ զինուոր մը եկաւ և ըսաւ թէ տիկինը ու զաւակները պէտք է դուրս ելլեն. և Աքսիանոֆ վերջին անգամ ըլլալով մնաք բարով ըսաւ իր ընտանիքին:

Անոնց մեկնումէն յետոյ, Աքսիանոֆ ըստուածները վերջիշկելով՝ երբ խորհեցաւ թէ իր կինն իսկ կը սարսկուտի իր վրայ, ըսաւ ինքնիրեն. «Այնպէս կը թուի թէ միայն Աստուած կը ճանչնայ ճշմարտութիւնը: Միայն Անոր պէտք է փարինք և Իրմէ միայն օգնութիւն ուղարկենք»:

Ու Աքսիանոֆ աղերսագիր չի գրեց, ամէն յոյս մէկդի դրաւ, ու միայն Ապուսլոս տալանցաւ:

Աքսիանոֆ դատաւարաւորեցաւ ծեծուելու և հանքերը զրկուելու: Ծեծուեցաւ իրաւունքով և երբ խորագունի հարստեան

րուն տակ վերքեր ունեցաւ ու իր վերքերը բռնածունքէն հաք, Սիպերիա աքսորուեցաւ ուրիշ բանտարկեալներու հետ :

Ա.քսիոնոֆ քսանովեց տարի որպէս գաւառապարտեալ տալեցաւ Սիպերիոյ մէջ: Մտղերը ձիւնի պէս ձերմկցան ու ալեխառն մօրուքը երկնցաւ: Իր եռանդը կորսուեցաւ, գարձաւ կորսւածմակ. կամաց կը քալէր, քիչ կը խօսէր, ու բնաւ չէր խնդար, բայց յաճախ կ'աղօթէր:

Ա.քսիոնոֆ բանալի մէջ կօշիկ կարել սորվեցաւ, և տառով քիչ մը գրամ հաւաքելով, Սուրբեբու Անանքը անուշով գիրքը դնէ: Կը կարգար այս գիրքը երբ բաւականացաւ լոյս ըլլար բանալին մէջ, և Կիրակի օրերը բանալին եկեղեցիին մէջ շարականներ կը կարգար ու կ'երգէր. իր ձայնը տակաւին լաւ էր:

Բանտապահները սիրեցին Ա.քսիոնոֆը, իր քաղցր բնուորութեան համար. իր բանալի ընկերներն ալ մասնաւոր յարգանք ունեցան իրեն հանդէպ. զինքը մեծ հալը և սուրբ կը կոչէին: Երբ ատոնք ուզէին սեւէ աղերաստելի մ'ուզել սեւէ խնդրի համար, նախ Ա.քսիոնոֆին կը զիմէին լուսաբանութեանց համար. երբ սեւէ անհամաձայնութիւն մը առիկ ունենար բանտարկեալներու միջեւ՝ անոնք Ա.քսիոնոֆին կ'երթային

որ ուսումնասիրէ հարցը ու լուծում մը տայ:

Ա.քսիոնոֆ ոչ մէկ լուր ստացաւ իր ընտանիքէն ու չէր գիտեր թէ իր զաւակները ու կինը կ'ապրէին թէ ոչ:

Օր մը նոր խումբ մը բանտարկեալներ եկան բանալի Իրիկունը, հին բանտարկեալները հաւաքուելով նորերուն շուրջ, սկսան հարցուփորձել թէ ո՞ր քաղաքներէն ու գիւղերէն կուգային և թէ ի՞նչու համար դատաւարաւաճ էին:

Ուրիշներու կարգին Ա.քսիոնոֆ ալ Երեսաւ լսելու թէ նորերը ինչիւր պիտի պատմէին:

Նոր բանտարկեալներէն մէկը վաթսուն տարեկան մարդ մըն էր, բարձրահասակ ու զօրաւոր, ալեխառն, իրար խառնուած մօրուքով: Այս մարդը այսպէս կը պատմէր իր ձերբակալուելուն վրայով:

— Սիրելի բարեկամներ, ըստ ան, ես սահնակի մը վրայ կապուած ձի մը միայն թուցուցի, ու ատոր համար ձերբակալուեցայ ու դատաւարութեաց որպէս գող: Ըսի որ արագ մը տուն հասնելու համար առիկայն, ու վերջը պիտի ձգէի որ երթայ, առկից գտաւ ձիուն աւելը իմ անձնակիւն բարեկամն ալ էր: Այնպէս որ, ըսի թէ՛ ատոր մէջ բան մը չկար, առկայն անոնք ո՛չ, դուն գողար զայն, ըսին, բայց ի՞նչպէս և ո՞ւրակուցէն

գողցած ըլլալու չի կրցան ըսել : Իրապէս ժամանակ մը եւս սխալ ըսն մը ըրի ու ճիշտ եղած պիտի ըլլար եթէ շատ առաջ զիս հոս բերած ըլլային, բայց այդ տանն չի բռնը-
ւեցայ : Հիմա հոս զրկուած եմ բացարձակ ոչինչի համար ... : Է՛, բայց եւս սուտ կը խօսիմ ձեզի, եւ Սիպերիա ալ եղած եմ, բայց երկար չեմ կեցած հոն :

— Դուք ո՛ւր եղէն էք, հարցուց մէկը :

— Իւրաքանչեւ եմ, ընտանիքս ալ այդ քաղաքէն է : Իմ անունա Մակար է եւ Սի-
միոնիչ ալ կը կոչեն զիս :

Ա. քսիոնոֆի գլուխը վեր տանելով ըսաւ.

— Պատմէ՛ ինծի Սիմիոնիչ, որեւէ բան զիտե՞ս վերադարձիցի Ա. քսիոնոֆի վաճառականի մօտին : Անոնք ո՞ղջ են տակաւին :

— Անշուշտ թէ այո : Ա. քսիոնոֆ ընտո-
նիքը հարուստ է, թէպէտեւ իրենց հայրը Սիպերիա կը գտնուէր. որովհետեւ այնպէս կը թուի թէ տն ալ մեզի պէս յանցաւոր մըն է : Իսկ գալով ձեզի, ծերունի՛ հայր, ինչպէ՞ս եղաւ որ հոս եկաք :

Ա. քսիոնոֆ չուզեց խօսիլ իր դժբաղդ պարագային մօտին : Միայն հառաչելով ը-
սաւ թէ իր մեղքերուն պատճառովն էր որ քսան վեց տարիէ իսկեր բանտարկուած էր :

— Ինչպի՞սի մեղքեր, հարցուց Մակար Սիմիոնիչ :

— Է՛, ամէն պարագային, աւելցուց Ա. քսիոնոֆ, արժանի եմ ես : Եւ չուզեց ոչ մէկ բառ աւելի ըսել : Բայց իր ընկերները պատմեցին նոր եկողին թէ ի՛նչու Ա. քսիոնոֆ Սիպերիա եկած էր, թէ ի՛նչպէս անձանթ մարդ մը վաճառական մը սպաննած եւ իր գտնակը չարամօթէն դրած էր Ա. քսիոնոֆի ինչքերուն մէջ, եւ Ա. քսիոնոֆ ատոր համար դատապարտուած էր անիրաւարար :

Երբ Մակար Սիմիոնիչ լսեց այս, Ա. ք-
սիոնոֆին հայեցաւ ապշած, եւ իր ծունկերը ծեծելով բացադանչեց, «Լաւ, այս զարմա-
նալի է. իրապէս զարմանալի, բայց որքա՞ն ծերացած էք, ծերունի հա՛յր :

Ներկաներէն մէկը հարցուց Մակար Սի-
միոնիչին թէ ինչու յանկարծակիի եկած էր, արդեօք ո՞ւր տեսած էր ինք Ա. քսիոնոֆը : Մակար Սիմիոնիչ այս հարցումին չպատաս-
խանեց սովայն : Միայն աւելցուց թէ ինք կը զարմանար որ հոս կը հանդիպէին իրարու :

Այս խօսքերը Ա. քսիոնոֆի մօքին մէջ կատկած արթնցուցին թէ այս մարդը զիտէր թէ ո՛վ սպաննած էր վաճառականը. ու հար-
ցուց Սիմիոնիչին թէ արդեօք ինքն ալ լը-
սած չէ՞ր այս խնդրին մօռին, կամ ո՞ւր տե-
սած էր զինքը ասկէ տուջ :

— Ինչպէ՞ս կրնայի չի լսել : Այդ պարու-
գան ամէնուն ծանօթ է : Բայց շատ հին

սրտամուծիւն մըն է տառիկա, և ես մտադած
եմ ամէն բան:

— Թերեւս լսած էք դուք թէ վաճառ-
աւականին սպաննիչը ո՛վ է, հարցուց Ա. քսիո-
նոֆ:

Մակար Սիմիոնիչ խնդաց, ու պատաս-
խանեց. «Անշուշտ ան է մարդասպանը,
որուն վրայ բռնուած է տրիւնոտ դանակը:
Եթէ ուրիշ մըն է դանակը հոն պահողը,
ուրեմն պէտք է դանակը դաշն, եթէ ոչ ռճրա-
գործը: Դանակը քովը ունեցողը կ'ըլլայ:
Ուրիշ կէտ մըն ալ կայ. ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ
մէկը ձեր գլխուն տակ դաճուող ծրարի մը
մէջ դանակ մը տեղաւորէ, ու դուք չի գլխա-
ր ու չարթնաք:»

Երբ Ա. քսիոնոֆ այս խօսքերը լսեց, այն-
պէս զգաց թէ դիմացը կը գտնուէր վաճառ-
աւականին սպաննիչը: Աւելի չկրցաւ կենալ
հոն, ու մէկդի գնաց: Այդ գիշեր Ա. քսիո-
նոֆ չկրցաւ քնանալ: Ամէն տեսակ խոր-
հուրդ կար իր մտքին մէջ, իր սովորական
ուրախ ոգին չուներ ան: Իր կնոջ պատկե-
րը աչքին առջևէն կ'անցնէր ճիշտ տունէն
բաժնուած տանին պէս: Կարծես ներկայ
էր ան, հոն, իր քովը, անոր աչքերը
իրեն կը նայէին, լսեց անոր վերջին խօս-
քերը... ու խնդաց: Յետոյ տեսաւ իր զաւակ-
ները, պզտիկ՝ ինչպէս որ էին այն ժամանակ:

մէկը իր ծաղկանկար հաղուստով, միւսը իր
մօրը գիրկը: Յետոյ յիշեց ինքզինքը, ինչ-
պէս որ էր առաջ — երիտասարդ ու զուարթ:
Յիշեց թէ ինչպէս կիթառ կը նուագէր պան-
դուկին անցքը, և որչափ ազատ էր այն ու-
տեն մտահոգութենէ: Երեսօրացեց նաեւ
այն տեղը ուր խարաղանուեցաւ, խարաղա-
նողը, զինք շրջապատող մարդիկը, չլթա-
ները, դատապարտաւանները, իր քսան վեց
տարուայ բանտի կեսնքը, ու իր տարա-
ժամ ծերութիւնը:

Այս ամբողջ խորհուրդները զինքը այն
առտիճան թշուառութեան մօտանցին, որ
պատրաստ էր ինքզինքը սպաննելու:

«Ու այս ամէնուն պատճառը այս չարա-
գործ ստորինն է» խորհեցաւ Ա. քսիոնոֆ: Ու
իր բարկութիւնը այնքան սաստկացաւ Մա-
կար Սիմիոնիչի հանդէպ որ վրէժխնդրու-
թեամբ լեցուեցաւ: Բոլոր գիշերուայ ըն-
թացքին աղօթեց, բայց չկրցաւ խաղաղիլ:
Այլեւս երբեք չի մօտեցաւ Մակար Սիմիոնի-
չին, նոյնիսկ անոր երեսը չի նայեցաւ:

Երկու շաբաթ այսպէս անցաւ: Ա. քսիո-
նոֆ գիշերները չէր կրնար քնանալ, և այն
քան դժբաղդ վիճակի մէջ էր որ չէր գիտեր
ինչ ընելիքը:

Դիշեր մը երբ անհանգիստ կը քայլեր
բանտին մէջ զգաց թէ կակուզ հողի պզտիկ

հողի հոյա մը կար իր ստաքերուն տակ: Մօտեցաւ հասկնալու համար թէ ինչ էր այդ: Յանկարծ Մակար Սիմիոնիչ զուրս ելաւ փոսի մը մէջէն և ահաբեկած աչքերով նայեցաւ Ա.քսիոնոֆին: Ա.քսիոնոֆ ջանաց անկէ անցնիլ տունն իրեն նայելու, սակայն Մակար բռնեց անոր ձեռքէն ըսելով թէ ինք ծակ մը փորած է պոսիին տակէն, ասակից կարենալ սղատելու համար, և թէ հոյը իր երկար կօշիկներուն մէջ լեցնելով դուրս, փողոց կը թափէր ամէն օր, երբ բանտարկեալներու հետ դործելու կ'երթար:

— Պէտք է լռես, ծերունի, և արդէն դուն ալ կրնաս փախչիլ: Եթէ ուրիշ մէկուն ըսես, զիս ծեծով պիտի սպաննեն, և սակայն ես ալ քեզ տակից առաջ սպաննած կ'ըլլամ:

Ա.քսիոնոֆ բարկութենէն կը դողդղար իր թշնամիին նայած տուն. բայց, ձեռքերը քաշելով ըսաւ.

— Ես փախչելու փափոք չունիմ, և ոչ ալ դուն պէտք ունիս զիս սպաննելու. դուն զիս շատոնց սպաննած ես արդէն. գալով ուրիշներու քու մասիդ պատմելու, կրնամ ըսել կամ չըսել, աս ալ Աստուծոյ գիտնալիք բանն է:

Յովորդ առաւօտ, երբ դատաւորականները դուրս տարուեցան աշխատելու

պահակ զինուորներէն մէկը նշմարեց թէ, բանտարկեալներէն մէկը իր կօշիկներուն մէջէն հող կը պարպէր: Բանտը խուզարկուեցաւ և անցքը երեւան հանուեցաւ: Կառավարիչը հարցութիւններ լսեց բանտարկեալները դատնելու թէ ո՞վ փորած էր այդ փոսը: Ոչ մէկը գոհացուցիչ պատասխան տուաւ: Գիտցողները չէին ուզեր մատնել: Մակար Սիմիոնիչ գիտէր որ եթէ գտնէին, խարադոնին տակ պիտի սպաննէին զինք: Կառավարիչը ամէնէն վերջ, դարձաւ Ա.քսիոնոֆին, որ ամենատարգար մարդը ճանչցուած էր:

— Դուք ճշմարտախօս ծերունի մըն էք, ըսէք, Աստուծոյ սիրոյն, ո՞վ փորեց այս փոսը:

Մակար Սիմիոնիչ բաւական անտարբեր կեցած էր, նայելով կառավարիչին, տունն նոյնիսկ ակնարկ մը նկատելու Ա.քսիոնոֆին: Մինչ խեղճ ծերունին գէշ դրաթեան մը մատնուած էր, աւարդէն իր չրթունքներն ու ձեռքերը կը գողային, և բաւական երկար ժամանակ բոս մը չորասպերեց: Կը մտածէր: Հա՞րկ էր քողարկել մարդ մը, որ իր ամբողջ կեանքը կործանած էր: Պէտք չէր որ հիմա տուժէր ան:

Բայց եթէ իրողութիւնը ըսէր, հաւանաբար ծեծելով պիտի մեղացնէին դոյն, և թերեւս իր կոտորածները անհիմն էին և վերջ

ջապէս ինչ օգուտ պիտի քաղէր ինք եթէ յանցաւոր բռնէին միւսը:

— Դաւ, ձերպանի՛, կրկնեց կառավարիչը, պատմէ՛ մեզի ճշմարտութիւնը. ո՞վ էր ան որ կը փորէր այդ անցքը:

Աքսիոնոֆ շայելով Մակար Սիմիոնիչի, ըստե կառավարիչին « Չեմ կրնար ըսել: Աստուած չկամենար որ ես զայն պատմեմ: Ինչ որ կ'ուզէք ընել ինձ, ըրէ՛ք, ձեր ձեռքերուն մէջն եմ:

Որքան որ կառավարիչը ջանաց խօսեց-նել, Աքսիոնոֆ տակի ոչ մէկ բան ըստե, այնպէս որ խնդիրը այդպէս ձգուեցաւ:

Այդ գիշեր, երբ Աքսիոնոֆ անկողին մտաւ ու մտախելու վրայ էր, կամացակ մը մէկը եկաւ ու նստաւ իր անկողին քով: Աքսիոնով շայեցաւ միմեծեան մէջ սք ճանչաւ. Մակարն էր:

— Ուրիշ ինչ կուզես ինձմէ, հարցսւց Աքսիոնոֆ, ինչո՞ւ եկար հոս:

Մակար Սիմիոնիչ լուս էր: Աքսիոնոֆ շտի շտիուեցաւ ու նստեցաւ «Ինչ կուզէք, հեղա գտցէք, ապա թէ ոչ պահակը պիտի կոնչեմ» ըսելով:

Մակար Սիմիոնիչ տակի մօտեցաւ, և փախաց, «Իման Տիմիդրիչ, ներէ՛ ինձի»

— Ի՞նչ բանի համար, հարցսւց Աքսիոնոֆ:

— Եւ էի այն մարդը որ վաճառեցիմք նպանեց ու դանակը քու ինչքերուն մէջ դրաւ: Եւ մտաւի՛ր էի քեզ ալ սպաննելու, լայց դուքն ձայն մը լսեցի, այնպէս որ դանակը ծրարին մէջ միմեծով պատուհա-նէ վախաւսաւ տուի:

Աքսիոնոֆ լուս էր ու չէր գիտեր ինչ ըսելիքը:

Մակար Սիմիոնիչ անկողին վրայ ին-կաւ ու ծռնկի գոլով, ըստե, «Իման Տիմիդրիչ, ներէ ինձի: Աստուծոյ սիրոյն ներէ ինձի: Եւ պիտի խոտովանիմ որ ես էի վաճառե-կանը սպաննողը և դուն պիտի ազատիս և տուն երթաս»:

« Չեզի համար խօսել գիւրին է, ըստե Աքսիոնոֆ, լայց ես ձեզի համար քոտնըմեց տարիներ չտրչարուեցայ: Ո՞ւր կրնամ եր-թալ հիմա...» Կինս մեռած է, և զուակ-ներս մեծցած ու մոռցած են գիւս: Ոչ մէկ տեղ ունիմ երթալու...» Մակար Սիմիոնիչ տոքի չուզեց ելիլ, այլ գլուխը դեռին դուր-նելով պոռաց «Իման Տիմիդրիչ ներէ՛ ինձի. ոտելի գիւրին է ինձի խարազանի հարուած-ներուն դիմանալ քան քեզ այդ վիճակի մէջ տեսնել... և ասկայն տակաւին դուն կը փոշոս իմ վրաս և իրողութիւնը չես ը-սեր... Աստուծոյ սիրոյն ներէ՛ ինձ, թշուա-տականիս» Եւ սկսաւ հեկեկալ:

Երբ Ա. քահանայի լսեց անոր հեղեկուրը,
ինքն ու սկսաւ լալ :

— Աստուած պիտի ներէ քեզ, պատաս-
խանայ Ա. քահանայի, թերեւս ես քեզմէ հա-
րիւր անգամ աւելի թշուառ եմ : Ու այս
խօսքերուն վրայ իր սիրտը խողալեցաւ, ու
տուն երթալու գաղափարը անյայտացաւ իր
մէջ : Այլեւս ոչ մէկ բողձանք կար իր մէջ
բանտէն աղատելու համար, այլ միայն փա-
փաքեցաւ որ իր օրերուն վերջը համայն :

Ա. քահանայի կամքին հակառակ, Մակար
Սիմիոնիչ խոստովանեցաւ իր յանցանքը : Բայց
երբ եկաւ արձակման հրամանը, Ա. քահա-
նայ արդէն մեռած էր :

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0327221

140.71

- УУ.УЛ.НЭ СУ.4 4

Պատկերազարդ պատմ

891.71
S-80